

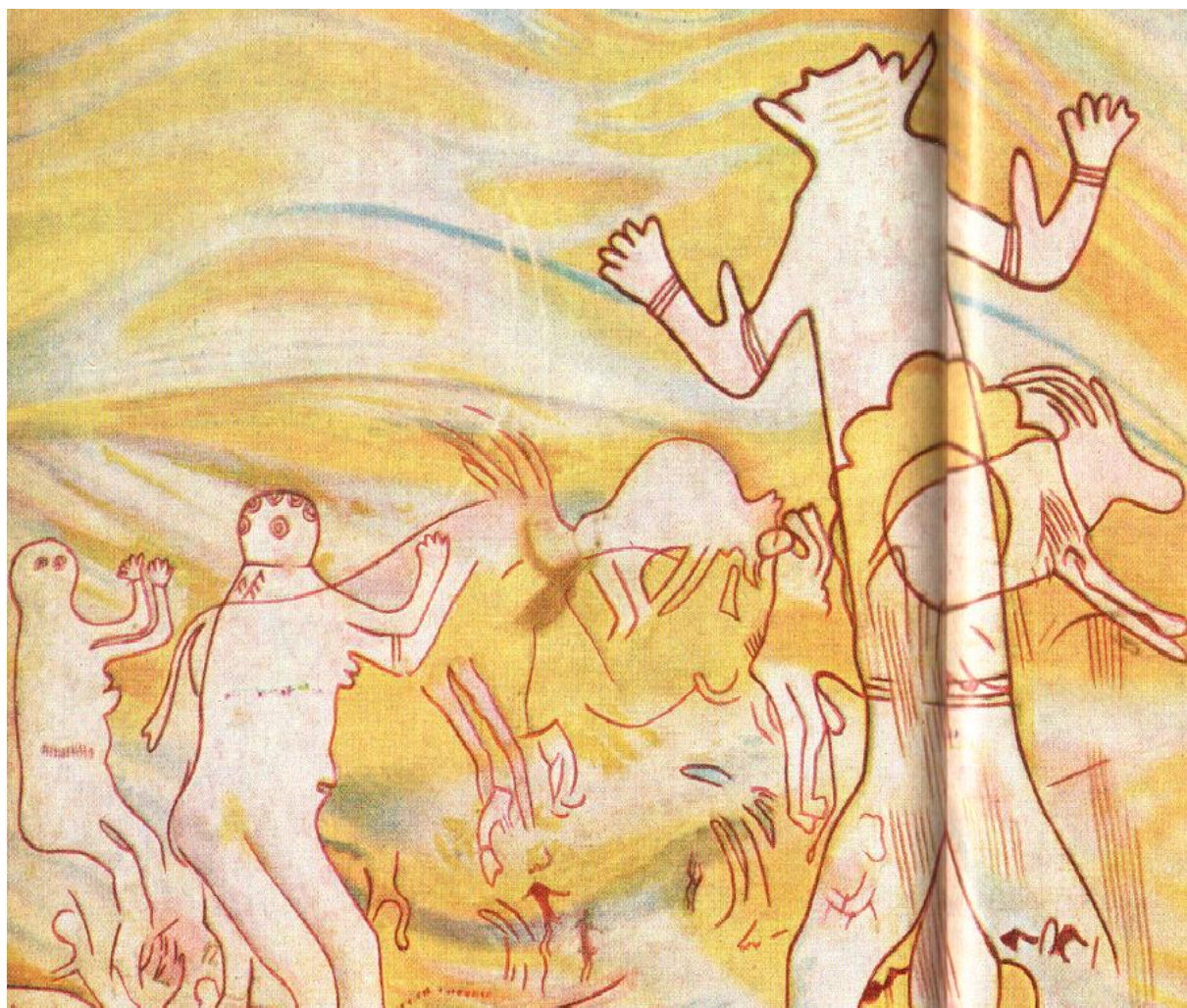
SRÅKET OCH VÄRLDEN

Inledning

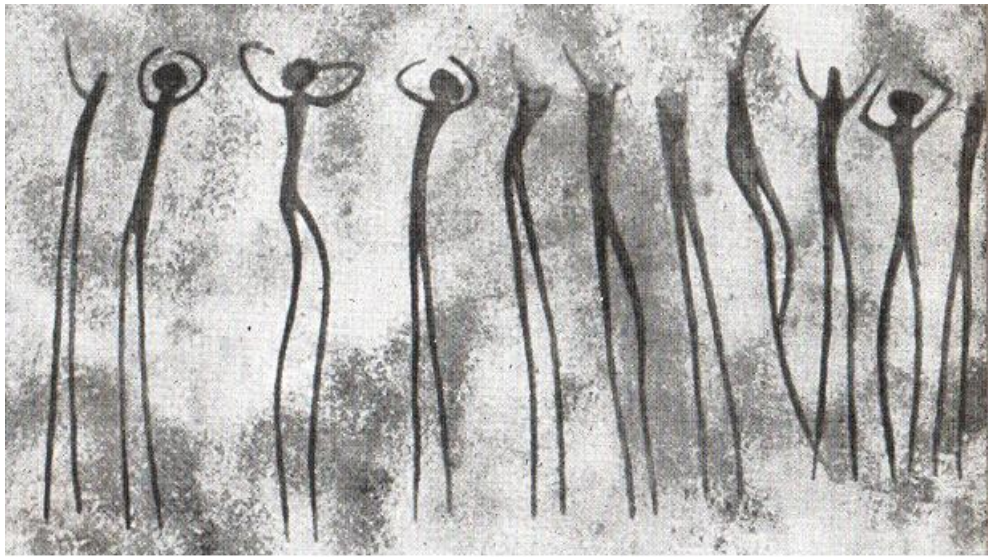
Två filosofer har kommit att prägla min syn på det mesta; Thomas ab Aquino och Ludwig Wittgenstein. Båda har förmedlats till mig av dominikaner, Thomas av Luis Marie Dewailly och Wittgenstein av Fergus Kerr. Min ambition är att så enkelt som möjligt förklara hur språk och värld hänger ihop, ja är ett och detsamma. I ett oändligt antal lektioner för elever och studenter har jag försökt förklara detta och någon gång lyckats, men att göra det skriftligt är en helt annan sak.

Bilden

Vi har målningar långt före skriftens uppkomst. Till exempel denna 8000 år gamla klippmålning i Sahara. Kanske är den betydligt äldre.

Eller denna cirka 7000 år gamla bild, likaså från Sahara.

Samma gester användes av Dinkafolket på 1950-talet.

Inskriptionerna på de fornegyptiska templen är fyllda med samma gest. Till exempel i templet på ön Philae i övre Egypten.

Kyrkan använder samma gest sedan begynnelsen. Det ser vi i gamla ikoner. Här nedan ser vi ökenfadern den helige Antonius i en ikon från Nag Hammadi i Övre Egypten..

Än idag är det så då prästerna och ibland lekfolket håller händerna under liturgin.

Vad betyder gesten? Den är sig själv nog. För de som fortfarande lever i en gests tradition, kultur, behövs inga förklaringar lika lite som andra gester, bilder eller ord som språket i vid mening är fyllt av.

Bild och bildskrift

Skriftspråk utvecklades omkring 3500 – 3000 före Kristus i Mesopotamien och Egypten. Jag håller jag mig till Egypten. Här nedan ser vi en beskuren bild från Födelsehusets inre i Isistemplet på Philae i övre Egypten. Gudinnan Isis ammar Horus omgiven guden Thot till vänster och Amon Re till höger.

Re räcker livet till Isis och Thot håller hieroglyfen för skydd bakom gudinnans rygg. Vid Re står det ”Amon Re, de båda ländernas urgud, skaparen av det som är”. Och vid Thot ”Thot, den tvåfaldigt store, Hermopolis herre, Gudsordets herre”.

Det skulle dessutom kunna stå vid Thot: Jag ger dig allt skydd.

Och vid Re: Jag ger dig allt liv.

Med detta vill jag visa att det råder identitet mellan bild och skrift. Skriften är en bild och skulle kunna stå helt för sig själv. Såväl bild som skrift visar verkligheten såsom egyptierna uppfattade den i sin tradition.

Fonetiska tecken

Fenicierna övergav bildskriften och skapade ett fonetiskt alfabet som återgav talspråket. Det är emellertid ingen fundamental skillnad mellan bildskrift och skrift med fonetiska tecken. Båda återger bilder vi har av världen runt om oss som vi uppfattar den. Säger jag ”faraon går in i templet med offergåvor till gudinnan Isis” så råder identitet mellan händelsen, bilden av den, bildskriften som beskriver den, fonetiska tecken och som sagt talet som beskriver bilden och händelsen. För den som inte lever i den egyptiska livsformen, kulturen, är dock såväl bild, bildskrift, skrift med fonetiska tecken och talet mer eller mindre obegripliga och begreppen oförklarliga. Man måste alltså dela livsformen för att förstå vad som faktiskt visas.

Ting

Vi luras av att substantiven i vårt språk ofta är ting, till skillnad från verben och adjektiven. I själva verket är alla ord och satser förankrade i vår livsform, vårt sätt att leva, praxis som Ludwig Wittgenstein menade. I vår egen livsform är ordens och satsernas betydelse självklar. Betydelsen blir inte klarare av att vi envisas med att definiera dem på ett som vi tror objektivt sätt eftersom vi då hamnar i ändlösa definitioner som i sin tur måste definieras. Substantiven är alltså inte bestämda ting utan ingår i vår praxis, de har en roll i just vår livsform. På så sätt finns ingen skillnad mellan substantiv, verb eller adjektiv. Alla är knutna till vår praxis.

Observationer

Allt vi ser vare sig det är i vår vardagsvärld, makrokosmos eller mikrokosmos är observatörsberoende och bakgrundsberoende. Något objektivt skådande finns inte eftersom vi aldrig kan frigöra oss från vår livsform. Detta betyder inte total relativism. Det betyder bara att allt är en del av den praxis, den livsform, kultur, tradition, som vi är en del av.

Låt mig visa vilka konsekvenser detta får för matematiken, naturvetenskaperna, psykologin, filosofin, religion och ideologierna.

Matematik, konsten att räkna

Talen har sitt ursprung och sin grund i kulturernas livsform. Skriftspråket kom till cirka 3500 – 3000 år före Kristus. Möjligen är talen äldre. I och med att man på många håll tvingats lämna jakt och samlarlivet och börjat odla, oftast i floddalar eftersom den omgivande trakten drabbats av uttorkning. Uttorkningen var åtminstone delvis orsakad av människan själv genom för hårt betestryck efter att skog avverkats. Som jordbrukare var man tvungen att se till att skörden räckte till nästa skörd och utsäde. I Egypten var Nilens översvämningar ytterst regelbundna. Antal dagar fram till nästa översvämning och skörd måste överensstämna med den mängd säd man kunde förbruka per dag. Det är alltså tal om en till en relation.

Här har vi grunden till att ordna i stort sett allt i vår värld med hjälp av tal och relationer mellan tal, det vill säga med hjälp av matematik. Pengar, tid, inte minst arbetstid, ålder, smärta, byggnader, planering, förståelsen av världsalltet... Det skulle alltså kunna vara helt annorlunda. Världen skulle kunna ordnas och beskrivas minst lika bra på ett annat sätt i en annan livsform. Bättre? Har talen, matematiken förslavat oss?

Psykologi

Psykologin var till en början en del av filosofin och borde så förblivit för någon vetenskap är det förvisso inte. Upptäckte Sigmund Freud det undermedvetna, överjaget, detet eller upptäckte Carl Gustaf Jung det kollektivt undermedvetna och arketyperna?

Nej, men de införde begrepp som enligt dem och många än idag främjade förståelsen av mänskligt beteende i den livsform vi nu lever i.

Har vi verkligen ett medvetande? Vi säger att vi är medvetna om olika saker, men betyder det att vi har ett medvetande? Vi är medvetna och vi är vid medvetande, men själva medvetandet blir vi aldrig varse. Enbart det vi är medvetna om. Vi tänker, det vill säga att vi talar och ser bilder som minnet försett oss med inom oss. Vi kan också förmedla bilder och de inre orden till andra genom talet. Något undermedvetet, förträngt, finns lika lite som ett medvetande. Språket visar något, praxisen i vår livsform, men definierar inget som det objektivt är.

Naturvetenskap

Nog är det väl ändå så att naturvetenskapen visar hur något objektivt är genom iakttagelser och experiment. Nej, hur skulle vi kunna avlägsna oss från vår livsform och bli objektiva iakttagare och förmögna att objektivt beskriva världen som den verkligen är i ett slags utanförperspektiv? Det vi kan utrona är hur världen är utifrån vår kulturs livsform och grammatik. Allt är ju observatörs- och bakgrundsberoende.

Med dessa reservationer är naturvetenskapliga rön ofta användbara för teknik och för att förstå vår värld utifrån våra aspekter, i vår livsform och med vår grammatik. Kan man säga att naturvetenskapliga rön är sanna. De kan vara sanna ur en viss aspekt, men de kan även vara sanna utifrån ett visst paradig som snart kan skifta.

Filosofi

Från och med den klassiska grekiska filosofin har västerländska filosofer försökt beskriva hur världen verkligen är bortom vår kultur, livsform, vårt språkspel, grammatik. Det gäller såväl vårt innersta liv som världen utanför. Man utgår från att det finns en fundamental skillnad mellan inre och yttre. Likaså

försökte man beskriva mikro- och makrokosmos. Problemet är att vi inte har andra sätt att beskriva det inre och det yttre än med den grammatik, det språkspel som vår livsform försett oss med. Ludwig Wittgenstein menar istället att vi skall reda ut hur olika ord kan användas för att förstå just vår värld. Om det finns andra världar måste vi tåga om dem som han avslutar Tractatus Logico Philosophicus med.

På detta sätt upplöste Wittgenstein filofin. Ett resultat blev att han gärna läste Matteusevangeliet, men fann Johannesevangeliet obegripligt. Vi skall inte söka något bortom ordens vanliga betydelse. Finns något därbortom kan vi ändå inte säga något om det. Härmed kan man säga att såväl realism som idealism är avvisade.

Ideologier

Ideologier utmärks av att människan skulle vara kapabel att tänka ut en ideal värld med hjälp av förnuftet. Det må vara socialism, kommunism, kapitalism, liberalism, katolicism, protestantism, konservatism, pietism, nationalism, nationalsocialism, parlamentarism....

Vi skulle alltså vara kapabla att tänka ut den ideala livsformen och till den det ideala språket. Emellertid är vi fast i vår livsform och vår grammatik så det enda vi kan göra är att föra in nya begrepp, men vad står de för? Finns det de vill beteckna? Nej, utan det är just det ideologerna vill skapa genom de nya begreppen. Det vanliga är att vi skapar något och ger det ett namn i vårt språkspel, men ideologerna skapar först ett ord och fyller det sedan med innehåll som kan bli vad som helst. Oftast skapas det nya med våld. Kommunismen skulle befria människorna, men människorna blev istället förslavade. Kapitalismen och liberalismen skulle skapa välstånd men har lett till plundring av jord och människor.

Alla ideologier, ismer, är metafysik, det vill säga nonsens. Alla försök att förverkliga en -ism verkar med nödvändighet leda till tyranni. Är demokrati en -ism. Ja!

Religion

Här tar jag enbart upp kristendom och därmed i viss mån Gamla Testamentets judendom. Några decennier efter påskhändelserna fixeras i skrift Jesu liv, förkunnelse, lidande, död, uppståndelse och himmelfärd. Denna skriftliga fixering sker i en levande tradition. Evangelierna användes inte som enskildas uppbyggelselitteratur (sådant hör 1800-talet till) utan var en del av de kristnas kult, den kristna måltidsgemenskapen, brödsbrytelsen. Texten var alltså från allra första början intimt förenad med traditionen och praxis, kulten. Texterna, inte minst påsktexterna (men även övriga texter) är förenade med handlingen i kulten. På samma sätt som fornegyptiska tempelinskriftioner eller Gamla Testamentets är alltså Nya Testamentets texter intimt förknippade med kulten, praxis och traditionen. Kulten närvarandegör det texten beskriver och främst Kristi liv, lidande, död, uppståndelse och himmelfärd. Nya testamentet är alltså grunden för den kult som kom att utkristallisera sig och kulten är i sin tur Nya Testamentets grund eftersom det är i kulten som traditionen bevarats och bevaras än idag.

Frågor som ”var Jungfru Maria verkligen jungfru?” och ”gick Jesus verkligen på vattnet?” eller ”på vad sätt uppstod Jesus, ja uppstod han verkligen?” Sådana frågor är lika överflödiga för en som står i kristen tradition som krav på svar till frågor i andra traditioner och livsformer. Till exempel, vad betyder egentligen utsagor som ”jag älskar dig, jag önskar mig ett lyckligt liv, usch så dumt, atomer består av en atomkärna med protoner och neutroner samt elektroner runt den, till månen är det en ljussekund. Dessa uttryck är fullt begripliga samtidigt som de inte kan definieras på ett objektiva sätt.

Uttrycken hör hemma i speciella språkspel, livsformer och grammatik och för dem som delar denna livsform är uttryckens betydelse självklar och behöver inte närmare analys.

Lever man i en viss tradition och praxis så är uttrycken ”uppståndelse”, ”detta är min kropp” självklara och denna praxis, tradition är tvåtusenårig (vad nu ett år är, men det vet vi ju i vår livsform trots att vi inte kan bestämma en kosmisk tid). Den tomma graven och kvinnornas och lärjungarnas möte med den uppståndne. Hur kan någon tro detta med intellektet i behåll? Ett vet vi. Det som dessa människor var med om under den första kristna påsken kunde de inte utifrån sin judiska identitet beskriva på något annat sätt. Hur skulle någon kunna beskriva mötet med den uppståndne på annat sätt?

Begrepp som Gud, Guds son, Helig Ande, nåd... är självklara för den som står i kristen tradition, men obegripliga för dem utanför. Lika obegripliga som svenska språket för den som står utanför. Kan man gå in i en annan tradition, praxis. Ja, men det tar tid. Kanske inte ett liv räcker utan det krävs kanske flera generationer.

Vi får inte glömma att det var judar som skrev evangelierna och breven i Nya Testamentet. Den judiska traditionen, livsformen, grammatiken lever i evangelierna och i kulten. Framst gäller det Matteus, men även Markus och Lukas. Johannesevangeliet är mer präglad av grekisk kultur.

Teologin då? Behövs inte den? Egentligen inte men trosbekännelsen och de många koncilierna har tillkommit för att tillbakavisa allt det som står i strid med kyrkans ursprungliga tradition, skrifter, praxis, språkspel och grammatik. Trosbekännelsen och övriga konciliebeslut är i stort sett ett upprepande av urkyrkans tro i en ny tid.

Slutord

Hur kan allt detta sammanfattas? Språk och bilder är aspekter av en för oss i sin helhet förborgad värld. Tecknet, ordet, talet eller bilden kommer aldrig bli annat än aspekter av världen som är användbar i just vår livsform. Vi lever i världen, inte utanför den. Vår existens kännetecknas enligt Martin Heidegger: Tillvaron är ”in der Welt sein” eller kanske bättre ”tillvaron-är-ett-i-förväg-sig-kastad- redan-i-världen-vara”. Enklare; det nyfödda barnet är redan vid födseln i en livsform.